

Samenvatting

Dit proefschrift beschrijft bezittelijke constructies in Tɔ̀nùgbe, een van de vele dialecten van Ewe (een Kwa taal). De taal wordt gesproken in zuidoost Ghana, langs de benedenloop van de Volta rivier. De studie maakt gebruik van standaard taalkundige theorie om een gedetailleerde beschrijving te geven van diverse grammaticale constructies en hun betekenissen. Daarnaast is de studie een poging om de verhouding te begrijpen tussen geclausuleerde bezittelijke constructies aan de ene kant en locatieve en existentiële constructies aan de andere. Bovendien bevat de dissertatie een eerste schets van de grammatica van het Tɔ̀nùgbe. Het proefschrift is verdeeld in zes hoofdstukken.

Hoofdstuk 1 is de schets van de grammatica van het dialect. Het bevat een beschrijving van de fonetica, de morfologie en de syntaxis van het Tɔ̀nùgbe. Fonetisch bevat het Tɔ̀nùgbe dezelfde klinkers en medeklinkers als de andere dialecten van het Ewe. Wat betreft de tonen: de midden-toon van de stam van het zelfstandig naamwoord in het Tɔ̀nùgbe is langer dan andere tonen (laag en hoog) van de stam van het zelfstandig naamwoord. Morfologisch worden drie processen bestudeerd: reduplicatie, compositie en affixatie.

Op syntactisch gebied laat het proefschrift zien dat de structuren van zelfstandige naamwoorden en werkwoorden eveneens gelijk zijn aan die in andere dialecten van het Ewe. Er is extra aandacht voor de syntactische categorieën in het Tɔ̀nùgbe. De bestudeerde categorieën zijn nadrukgevers, lidwoorden, aanwijzende voornaamwoorden, tijd, aspect en modale partikels en adposities. Kenmerkend voor Tɔ̀nùgbe zijn het rijke aanwijzende paradigma en de verschillende markeringen voor tijd, aspect en modaliteit. Het zijn deze kenmerken die suggereren en bevestigen dat Tɔ̀nùgbe de status van een eigen dialect verdient.

Hoofdstuk 2 vormt een overgang tussen de schets van de grammatica van het Tɔ̀nùgbe en de studie van de bezittelijke constructies van het dialect. Het hoofdstuk geeft de definitie van bezittelijkheid die wordt gebruikt in deze studie, dat wil zeggen een paraplubegrip dat drie kernbetekenissen omvat: betekenissen van horen bij, deel-geheel betekenissen en verwantschap. Bovendien bevat het hoofdstuk een overzicht van de bezittelijke constructies in typologie en in verhouding met existentiële en locatieve constructies. Het laatste deel van het hoofdstuk behandelt de analytische benaderingen die zijn gebruikt om deze laatste verhouding te verklaren. Het behandelt ook de in deze studie gebruikte functionele benadering.

Hoofdstuk 3 biedt een beschrijving van attributieve bezittelijke

constructies in het Tɔ̀ɔ́gbe. Het hoofdstuk bestudeert ook de motieven die de basis vormen van de formele configuraties van de verschillende constructies. Functionele concepten zoals iconiciteit en egocentriciteit vormen daarvan de kern. Het hoofdstuk eindigt met een poging om de constructies zoals gevonden in het Tɔ̀ɔ́gbe te plaatsen binnen het kader van de vergelijkende grammatica en taalkundige typologie van het Ewe.

Er zijn twee soorten attributieve bezittelijke constructies: constructies die syntactisch gevormd worden en constructies die ofwel gevormd worden op het raakvlak van syntaxis en morfologie, ofwel simpelweg in morfologie. De constructies die syntactisch gevormd worden zijn ook onderverdeeld in twee types: verbindende constructies en tegengestelde constructies. Er wordt aangetoond dat waar verbindende constructies betekenen dat de relatie tussen bezitter en datgene wat bezeten wordt niet intiem is, tegengestelde constructies juist uitdrukking geven aan een intieme relatie tussen bezitter en datgene wat bezeten wordt. De gegevens uit het Tɔ̀ɔ́gbe bieden steun aan de bewering dat het motief voor gespleten vervreemdbaarheid gevonden moet worden in de manier waarop de relaties tussen de betrokken entiteiten worden geconceptualiseerd. Dit wordt gebaseerd op hetgeen hierover in de typologische literatuur wordt geschreven.

De connectief wordt niet gebruikt bij constructies die gevormd worden op het raakvlak van syntaxis en morfologie (of simpelweg in morfologie). Deze constructies zijn in tweeën verdeeld: bezittelijke constructies als suffix en samengestelde bezittelijke constructies. Bezittelijke constructies als suffix zijn gerelateerd aan tegengestelde bezittelijke constructies; zij bevinden zich op het raakvlak van syntaxis en morfologie. Samengestelde constructies daarentegen worden gekenmerkt door hoge tonen bij het bezetene; zij worden gevormd in de morfologie.

Hoofdstuk 4 beschrijft de bezittelijke constructies als gezegde binnen het Tɔ̀ɔ́gbe. Het hoofdstuk maakt een onderscheid tussen bezittelijke constructies als gezegde en andere constructies die er structureel op lijken. Het hoofdstuk eindigt met bestudering van de bezittelijke constructies als gezegde in het Tɔ̀ɔ́gbe in vergelijking met dergelijke constructies in andere dialecten van het Ewe.

Het hoofdstuk onderscheidt twee types constructie: bezittelijke koppelconstructies en bezittelijke constructies van plaats (locatieve constructies). Bezittelijke koppelconstructies betreffen ofwel het bezittelijk voornaamwoord van het bezetene of het achtervoegsel bij de bezitter. Als het bezittelijk voornaamwoord van het bezetene gebruikt wordt is de bezitsbetekenis verbonden met het bezetene. Als het achtervoegsel bij de bezitter wordt gebruikt is de bezitsbetekenis verbonden met de bezitter. Om het onderscheid met hierop gelijkende constructies die geen bezit uitdrukken te maken wordt aangetoond dat bij de bezittelijke constructies de vormen waarin het bezittelijk

voornaamwoord van het bezetene en het achtervoegsel bij de bezitter worden gebruikt deel uitmaken van complexe naamwoordfrases, terwijl in niet-bezittelijke constructies de vormen waarin het suffix van de bezitter wordt gebruikt samengestelde vormen zijn.

Bezittelijke constructies van plaats worden onderverdeeld in drie groepen: postpositioneel, adpositioneel en prepositioneel. Postpositionele constructies gebruiken vijf hoofd-postposities: **así** ‘hand’, **ɲú** ‘huid’, **dòmè** ‘midden-gedeelte’, **dzí** ‘bovenste’, **gbó** ‘nabijheid’. Constructies met **así** ‘hand’ komen het meeste voor. Waar dit gebeurt kunnen werkwoorden die een bezitsovergang aangeven zoals **ká** ‘contact’, **sù** ‘genoeg zijn’ en **dó** ‘reiken naar’ het gezegde van plaats vervangen, waardoor de constructie een rudimentair bezit aangeeft. Constructies met de andere postposities hebben ófwel een specifieke verhalende context ófwel bepaalde types zelfstandige naamwoorden nodig om bezit uit te drukken. Een ander type bezittelijke constructies van plaats die wordt bestudeerd zijn de constructies waarbij zowel preposities als postposities betrokken zijn. Tenslotte is er aandacht voor bezittelijke constructies van plaats waarbij alleen preposities betrokken zijn (allatief en datief).

Hoofdstuk 5 bestudeert de externe bezittelijke constructies in het Tɔ̀nɔ̀gbe. Het hoofdstuk begint met een beschrijving van de structurele types van dergelijke constructies in de taal. Daarna geeft het een overzicht van de betekenissen voor ieder type externe bezittelijke constructie. Het beschouwt ook de conceptuele relaties die inherent zijn aan de betekenissen van de verschillende types, en het bespreekt de implicaties van de bevindingen voor de vergelijkende syntaxis van het Ewe.

Externe bezittelijke constructies in het Tɔ̀nɔ̀gbe geven in essentie uitdrukking aan deel-geheel relaties, in weerwil van de structurele variaties. Het eerste structuurtype zijn constructies waarbij het bezetene voorkomt als het lijdend voorwerp van het werkwoord, en de bezitter als de afhankelijke van een schuine datief. In deze constructies kan de schuine datief worden weggelaten als ook de schuin-datieve bezitter mede betrekking heeft op het onderwerp. De schuin-datieve bezitter kan echter worden vervangen door een reflexief. Bovendien: als het werkwoord in de constructie een ervarings-werkwoord is staat het bezetene in de onderwerpspositie, terwijl de bezitter voorkomt op de positie van het lijdend voorwerp. Deze structurele verschillen komen overeen met subtiele semantische verschillen.

Het tweede structuurtype zijn constructies waarbij het bezetene afhangt van een prepositionele frase. Ook in deze constructie kan de schuine datief worden weggelaten als ook de schuin-datieve bezitter hetzelfde is als het onderwerp van de constructie. Maar het reflexief komt niet voor in deze constructie, net zo min als in het geval van constructies met het bezetene als lijdend voorwerp en verplichte complementaire werkwoorden. Dit komt doordat de werkwoorden in deze constructies

geen verandering in staat impliceren. Er wordt ook gewezen op de subtiele verschillen in betekenis tussen deze structuurtypen. De conceptuele relatie in externe bezittelijke constructies is er één waarbij de gebeurtenissen die door het werkwoord worden uitgedrukt onafhankelijk door het bezetene worden ondergaan.

Het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 6, is gewijd aan de verhouding tussen geclausuleerde bezittelijke constructies en de locatieve en existentiële constructies. Om te beginnen duid ik de existentiële constructie in het Tɔŋúgbe als een constructie die een idee van plaatsbepaling uitdrukt. Daarna behandel ik de locatieve constructies. Tenslotte beschouw ik de verhouding tussen bezittelijke, existentiële en locatieve constructies.

Locatieve constructies kunnen worden onderverdeeld in twee categorieën: basisconstructies en overige constructies. Basisconstructies betreffen het gezegde van plaats. De overige constructies betreffen andere gezegdes. Deze laatste constructies kunnen verder worden verdeeld in interne en externe constructies.

De verhoudingen tussen de geclausuleerde bezittelijke constructies, locatieve constructie en de existentiële constructie worden geanalyseerd als betrekking hebbend op twee niveaus: verhoudingen die worden gekarakteriseerd door het gezegde van plaats; en verhoudingen gekarakteriseerd door de schuine datief. Ik geef een overzicht van de morfosyntactische overeenkomsten en verschillen op die twee niveaus in de verschillende constructies. Mijn conclusie is dat ondanks de waargenomen overeenkomsten er toch voldoende semantische en syntactische verschillen zijn tussen de constructies om ze als synchronisch onafhankelijk van elkaar aan te merken.